

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

13 decembrie 2018 *

„Recurs – Acțiune în despăgubire – Articolul 340 al doilea paragraf TFUE – Durata excesivă a procedurii în cadrul unei cauze în fața Tribunalului Uniunii Europene – Repararea prejudiciului pretins suferit de recurentă – Prejudiciu material – Comisioane de constituire a garanției bancare – Legătură de cauzalitate – Dobânzi de întârziere – Prejudiciu moral”

În cauza C-150/17 P,

având ca obiect un recurs formulat în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, introdus la 24 martie 2017,

Uniunea Europeană, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, reprezentată de J. Inghelram și de E. Beysen, în calitate de agenți,

recurentă,

celelalte părți din procedură fiind:

Kendrion NV, cu sediul în Zeist (Țările de Jos), reprezentată de Y. de Vries, de T. Ottervanger și de E. Besselink, advocaten,

reclamantă în primă instanță,

Comisia Europeană, reprezentată de C. Urraca Caviedes, de S. Noë și de F. Erlbacher, în calitate de agenți,

intervenientă în primă instanță,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din doamna R. Silva de Lapuerta (raportoare), vicepreședintă, îndeplinind funcția de președinte al Camerei întâi, și domnii J.-C. Bonichot, E. Regan, C. G. Fernlund și S. Rodin, judecători,

avocat general: domnul N. Wahl,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 25 iulie 2018,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: neerlandeza.

Hotărâre

- 1 Prin recursul formulat, Uniunea Europeană solicită anularea în parte a Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 1 februarie 2017, Kendrion/Uniunea Europeană (T-479/14, denumită în continuare „hotărârea atacată”, EU:T:2017:48), prin care acesta, pe de o parte, a obligat Uniunea Europeană la plata către Kendrion NV a unor despăgubiri în cuantum de 588 769,18 euro și de 6 000 de euro pentru prejudiciul material și, respectiv, pentru prejudiciul moral suferite de această societate ca urmare a încălcării termenului rezonabil de soluționare în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 16 noiembrie 2011, Kendrion/Comisia (T-54/06, nepublicată, EU:T:2011:667) (denumită în continuare „cauza T-54/06”), și, pe de altă parte, a respins în rest acțiunea.
- 2 Prin recursul incident formulat, Kendrion solicită în esență Curții să anuleze hotărârea atacată și să îi acorde o despăgubire în cuantum de 2 308 463,98 euro sau, cu titlu subsidiar, într-un cuantum pe care Curtea îl consideră rezonabil, pentru prejudiciul material, precum și o despăgubire în cuantum de 1 700 000 de euro sau, cu titlu subsidiar, într-un cuantum pe care Curtea îl va stabili pe considerente de echitate, pentru prejudiciul moral.

Cadrul juridic

Dreptul internațional

- 3 Articolul 6 paragraful 1 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), prevede:

„Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și a obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa [...]”

- 4 Potrivit articolului 41 din CEDO:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale și dacă dreptul intern al Înaltei Părți Contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o satisfacție echitabilă.”

Dreptul Uniunii

Carta

- 5 Titlul VI din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), intitulat „Justiția”, cuprinde articolul 47, intitulat „Dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil”, care prevede următoarele:

„Orice persoană ale cărei drepturi și libertăți garantate de dreptul Uniunii sunt încălcate are dreptul la o cale de atac eficientă în fața unei instanțe judecătorești, în conformitate cu condițiile stabilite de prezentul articol.

Orice persoană are dreptul la un proces echitabil, public și într-un termen rezonabil, în fața unei instanțe judecătorești independente și imparțiale, constituită în prealabil prin lege. Orice persoană are posibilitatea de a fi consiliată, apărută și reprezentată.

[...]”

- 6 Explicațiile cu privire la cartă (JO 2007, C 303, p. 17) precizează că articolul 47 primul paragraf din aceasta se întemeiază pe articolul 13 din CEDO. Articolul 47 al doilea paragraf din cartă corespunde articolului 6 paragraful 1 din CEDO.

- 7 Articolul 52 din cartă, intitulat „Întinderea și interpretarea drepturilor și principiilor”, prevede:

„[...]”

(3) În măsura în care prezenta cartă conține drepturi ce corespund unor drepturi garantate prin [CEDO], înțelesul și întinderea lor sunt aceleași ca și cele prevăzute de convenția menționată. Această dispoziție nu împiedică dreptul Uniunii să confere o protecție mai largă.

[...]”

Statutul Curții de Justiție Uniunii Europene

- 8 Articolul 56 al doilea paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene prevede:

„[Un recurs la Curte] poate fi introdus de oricare parte ale cărei concluzii au fost respinse, în totalitate sau în parte. [...]”

Istoricul litigiului

- 9 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 22 februarie 2006, Kendrion a introdus o acțiune împotriva Deciziei C(2005) 4634 a Comisiei din 30 noiembrie 2005 privind o procedură de aplicare a articolului [101 TFUE] (cazul COMP/F/38.354 – Saci industriali) (denumită în continuare „Decizia C(2005) 4634”). Prin cererea introductivă formulată, aceasta a solicitat în esență ca Tribunalul, cu titlu principal, să anuleze în tot sau în parte respectiva decizie sau, cu titlu subsidiar, să anuleze amenda care i-a fost aplicată prin decizia menționată sau să reducă cuantumul acesteia.
- 10 Prin Hotărârea din 16 noiembrie 2011, Kendrion/Comisia (T-54/06, nepublicată, EU:T:2011:667), Tribunalul a respins această acțiune.
- 11 Prin cererea introductivă depusă la 26 ianuarie 2012, Kendrion a declarat recurs împotriva Hotărârii din 16 noiembrie 2011, Kendrion/Comisia (T-54/06, nepublicată, EU:T:2011:667).
- 12 Prin Hotărârea din 26 noiembrie 2013, Kendrion/Comisia (C-50/12 P, EU:C:2013:771), Curtea a respins acest recurs.

Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

- 13 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 26 iunie 2014, Kendrion a introdus o acțiune întemeiată pe articolul 268 TFUE împotriva Uniunii Europene având ca obiect repararea prejudiciului pe care această societate consideră că l-a suferit ca urmare a duratei excesive a procedurii desfășurate în fața Tribunalului în cadrul cauzei T-54/06.

14 Prin hotărârea atacată, Tribunalul a declarat și a hotărât:

- „1) Obligă Uniunea Europeană, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, la plata unei despăgubiri de 588 769,18 euro către [Kendrion] pentru prejudiciul material suferit de această societate ca urmare a încălcării termenului rezonabil de soluționare în [cauza T-54/06].
- 2) Obligă [Uniunea Europeană], reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, la plata unei despăgubiri de 6 000 de euro către Kendrion pentru prejudiciul moral pe care această societate l-a suferit ca urmare a încălcării termenului rezonabil de soluționare în cauza T-54/06.
- 3) Fiecare dintre despăgubirile menționate la punctele 1) și 2) de mai sus va fi majorată cu dobânzi moratorii de la data pronunțării prezentei hotărâri și până la plata integrală, la rata stabilită de Banca Centrală Europeană (BCE) pentru principalele sale operațiuni de refinanțare, majorată cu trei puncte procentuale și jumătate.
- 4) Respinge în rest acțiunea.
- 5) Obligă [Uniunea Europeană], reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, să suporte, pe lângă propriile cheltuieli de judecată, cheltuielile de judecată efectuate de Kendrion aferente excepției de inadmisibilitate în urma căreia a fost pronunțată Ordonanța din 6 ianuarie 2015, Kendrion/Uniunea Europeană (T-479/14, nepublicată, EU:T:2015:2).
- 6) Kendrion, pe de o parte, și Uniunea, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, pe de altă parte, suportă propriile cheltuieli de judecată aferente acțiunii care a condus la pronunțarea prezentei hotărâri.
- 7) Comisia Europeană suportă propriile cheltuieli de judecată.”

Concluziile părților

15 Prin recursul formulat, Uniunea Europeană solicită Curții:

- anularea punctului 1 din dispozitivul hotărârii atacate;
- respingerea ca neîntemeiată a cererii formulate în primă instanță de Kendrion având ca obiect repararea pretinsului prejudiciu material suferit sau, cu titlu subsidiar, reducerea acestei despăgubiri la un quantum de 175 709,87 euro și
- obligarea Kendrion la plata cheltuielilor de judecată.

16 Kendrion solicită Curții:

- declararea recursului drept inadmisibil;
- cu titlu subsidiar, respingerea recursului și
- obligarea recurente la plata cheltuielilor de judecată.

17 Comisia solicită Curții admiterea recursului în toate aceste elemente.

- 18 Prin recursul incident formulat, Kendrion solicită Curții anularea punctelor 1-6 din dispozitivul hotărârii atacate și, după rejudecarea cauzei:
- acordarea unei despăgubiri în cuantum de 2 308 463,98 euro sau, cu titlu subsidiar, într-un cuantum pe care Curtea îl va considera rezonabil, pentru prejudiciul material, precum și a unei despăgubiri de 1 700 000 de euro sau, cu titlu subsidiar, într-un cuantum pe care Curtea îl va stabili pe considerente de echitate, pentru prejudiciul moral;
 - majorarea fiecăreia dintre sumele acordate cu dobânzi moratorii la o rată pe care Curtea o va stabili pe considerente de echitate începând de la 26 noiembrie 2013;
 - cu titlu subsidiar, trimiterea cauzei în tot sau în parte spre rejudecare la Tribunal pentru ca acesta să se pronunțe în conformitate cu hotărârea Curții;
 - obligarea Uniunii Europene la plata cheltuielilor de judecată.
- 19 Uniunea Europeană solicită Curții:
- respingerea recursului incident și
 - obligarea Kendrion la plata cheltuielilor de judecată.

Cu privire la recursul principal

Cu privire la admisibilitatea recursului

Argumentația părților

- 20 Kendrion, intimata din recursul principal, arată că recursul este inadmisibil în integralitatea sa pentru două motive.
- 21 În primul rând, ar exista un conflict de interese care rezultă din faptul că Curtea de Justiție a Uniunii Europene ar fi decis să se sesizeze ea însăși cu cauza printr-un recurs. Recursul ar încălca astfel articolul 47 din cartă, care garantează dreptul la o procedură în fața unei instanțe imparțiale și independente.
- 22 Astfel, Kendrion consideră că recurenta ar fi trebuit să se abțină să declare recurs împotriva hotărârii atacate.
- 23 De altfel și în orice caz, dat fiind că, pe de o parte, pentru a fi conformă cu cerințele unei bune administrări a justiției, decizia de a declara prezentul recurs, precum și alegerea și enunțarea motivelor ar fi trebuit să fie adoptate de un organ abilitat în acest scop în cadrul Curții de Justiție a Uniunii Europene, care să nu fie însărcinat cu exercitarea misiunii jurisdicționale a acesteia și care să nu aibă nicio influență asupra acesteia din urmă, și că, pe de altă parte, nicio mențiune în această privință nu figurează în recursul declarat de recurentă, Kendrion consideră că, atât timp cât această problemă nu este clarificată, recursul Curții de Justiție a Uniunii Europene este inadmisibil.
- 24 În al doilea rând, Kendrion subliniază că, în Hotărârea din 26 noiembrie 2013, Kendrion/Comisia (C-50/12 P, EU:C:2013:771), Curtea a statuat că acțiunea în despăgubire introdusă la Tribunal este un mod de reparație efectiv, abandonând astfel metoda reducerii amenzilor pe care a aplicat-o până la

această hotărâre. Or, faptul că Curtea de Justiție a Uniunii Europene a declarat prezentul recurs, în pofida costurilor și a întârzierii pe care o asemenea acțiune le implică pentru Kendrion, ar repune în discuție, în practică, această jurisprudență.

- 25 În ultimul rând, în cazul în care recursul ar trebui să fie admisibil, Kendrion susține că independența și imparțialitatea Curții impun ca, în prezenta cauză, controlul Curții să fie limitat exclusiv la aprecierea aspectului dacă Tribunalul a săvârșit o încălcare vădită a normelor aplicabile sau dacă a efectuat o aplicare sau o interpretare afectate, fără nicio îndoială rezonabilă, de o eroare de drept.
- 26 Uniunea Europeană, recurenta din recursul principal, contestă argumentele invocate de intimata din recursul principal în susținerea excepției de inadmisibilitate ridicate.

Aprecierea Curții

- 27 În ceea ce privește, în primul rând, argumentația Kendrion în sensul că ar exista un conflict de interese care rezultă din faptul că Curtea de Justiție a Uniunii Europene ar fi decis să se sesizeze ea însăși cu cauza printr-un recurs, un asemenea conflict constituind o încălcare a dreptului fundamental al Kendrion la o instanță independentă și imparțială, astfel cum este prevăzut la articolul 47 al doilea paragraf din cartă, trebuie amintit că, în conformitate cu articolul 13 alineatul (1) TUE, Curtea de Justiție a Uniunii Europene este o instituție a Uniunii Europene, care, după cum reiese de la articolul 19 alineatul (1) TUE, cuprinde mai multe instanțe, și anume „Curtea de Justiție, Tribunalul și tribunale specializate”.
- 28 Articolul 13 alineatul (2) TUE prevede că fiecare instituție a Uniunii acționează în limitele atribuțiilor care îi sunt conferite prin tratate, în conformitate cu procedurile, condițiile și scopurile prevăzute de acestea.
- 29 În această privință, trebuie amintit că, potrivit articolului 268 TFUE, Curtea de Justiție a Uniunii Europene este competentă să judece litigiile care au ca obiect repararea prejudiciilor menționate la articolul 340 al doilea și al treilea paragraf TFUE.
- 30 Articolul 256 alineatul (1) TFUE precizează că Tribunalul are competența să judece în primă instanță acțiunile menționate la articolul 268 TFUE și că deciziile pronunțate de Tribunal în cadrul unor astfel de acțiuni pot face obiectul unui recurs la Curtea de Justiție.
- 31 Cu privire la acest din urmă aspect, trebuie amintit că, potrivit articolului 56 din Statutul Curții de Justiție Uniunii Europene, recursul la Curtea de Justiție poate fi introdus de oricare parte ale cărei concluzii au fost respinse, în totalitate sau în parte.
- 32 Pe de altă parte, în ceea ce privește în special încălcarea termenului rezonabil de soluționare, trebuie amintit că Curtea a statuat în mod repetat că o încălcare săvârșită de o instanță a Uniunii a obligației sale rezultate din articolul 47 al doilea paragraf din cartă de a judeca într-un termen rezonabil cauzele cu care este sesizată trebuie să fie sancționată printr-o acțiune în despăgubire introdusă la Tribunal, o asemenea acțiune constituind un remediu efectiv. Curtea a precizat astfel că o cerere prin care se solicită repararea prejudiciului cauzat de nerespectarea de către Tribunal a unui termen rezonabil de soluționare nu poate fi introdusă direct la Curte în cadrul unui recurs, ci trebuie introdusă chiar la Tribunal (a se vedea Hotărârea din 21 ianuarie 2016, Galp Energía España și alții/Comisia, C-603/13 P, EU:C:2016:38, punctul 55, precum și jurisprudența citată).
- 33 În sfârșit, acțiunile în despăgubire întemeiate pe articolul 340 al doilea paragraf TFUE trebuie să fie îndreptate împotriva Uniunii Europene, care trebuie să fie reprezentată de instituția Uniunii al cărei comportament a cauzat pretinsul prejudiciu invocat.

- 34 Rezultă din cele ce precedă în primul rând că, în cadrul acțiunilor în despăgubire prin care se urmărește, în temeiul articolului 340 al doilea paragraf TFUE, repararea prejudiciilor rezultate din încălcarea de către Tribunal a obligației sale de a se pronunța într-un termen rezonabil, precum cea în discuție, trebuie să se distingă între, pe de o parte, instituția „Curtea de Justiție a Uniunii Europene”, care, în calitate de instituție a Uniunii se consideră a fi la originea prejudiciului invocat, și are, așadar, calitatea de pârâtă în primă instanță și, după caz, de recurentă în recurs, și, pe de altă parte, Tribunalul și Curtea de Justiție, care sunt instanțele care o compun, competente să judece litigiul în primă instanță și, respectiv, în recurs.
- 35 Așadar, împrejurarea că, în speță, recurenta din recursul principal este Uniunea Europeană, reprezentată de instituția „Curtea de Justiție a Uniunii Europene”, și, în același timp, instanța sesizată cu recursul este Curtea de Justiție nu rezultă dintr-o alegere a recurente menționate, ci din aplicarea strictă a normelor de drept al Uniunii în materie.
- 36 În al doilea rând, contrar celor susținute de Kendrion, o asemenea împrejurare nu compromite dreptul fundamental al persoanei pretins prejudiciate de nerespectarea de către Tribunal a termenului rezonabil de soluționare la o instanță independentă și imparțială, prevăzut la articolul 47 al doilea paragraf din cartă, întrucât un asemenea drept fundamental este garantat atât în primă instanță, cât și în cadrul recursului.
- 37 Astfel, în ceea ce privește procedura în primă instanță, Curtea a precizat deja că Tribunalul, competent în temeiul articolului 256 alineatul (1) TFUE și sesizat cu o cerere de despăgubire prin care se urmărește repararea pretinsului prejudiciu care rezultă din depășirea termenului rezonabil de soluționare, are obligația de a se pronunța asupra acestei cereri statuând într-un complet diferit de cel care a trebuit să soluționeze litigiul care a determinat procedura a cărei durată este criticată (Hotărârea din 21 ianuarie 2016, Galp Energía España și alții/Comisia, C-603/13 P, EU:C:2016:38, punctul 56, precum și jurisprudența citată).
- 38 În ceea ce privește recursul, decizia Uniunii Europene, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, de a declara, precum în speță, recurs împotriva hotărârii pronunțate de Tribunal în cadrul unei acțiuni în despăgubire ține exclusiv de președintele acestei instituții, care o reprezintă. În plus, din moment ce președintele acestei instituții este și președintele Curții de Justiție în calitate de instanță sesizată cu un astfel de recurs, acesta nu intervine în examinarea jurisdicțională a cauzei și este înlocuit în funcția sa de vicepreședinte.
- 39 În al treilea rând, contrar celor pretinse de Kendrion, nu se poate susține în mod valabil că Uniunea Europeană ar fi trebuit să se abțină să declare prezentul recurs. Astfel, întrucât a căzut în pretenții în cadrul acțiunii în primă instanță, Uniunea Europeană, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, este îndreptățită, în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, să formuleze un recurs împotriva hotărârii atacate. Astfel, nicio dispoziție din dreptul Uniunii nu limitează dreptul părților de a formula un recurs în cazul în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute la această dispoziție, inclusiv atunci când partea în cauză este Uniunea Europeană, iar aceasta din urmă este reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, în calitate de instituție a Uniunii. O astfel de limitare ar fi, în plus, contrară principiului egalității armelor, după cum a arătat avocatul general la punctul 26 din concluzii.
- 40 Primul argument invocat de Kendrion în susținerea excepției de inadmisibilitate ridicată de aceasta trebuie, așadar, să fie respins.
- 41 În ceea ce privește, în al doilea rând, argumentul Kendrion întemeiat pe aceea că, prin declararea acestui recurs, recurenta din recursul principal ar repune în discuție constatarea potrivit căreia acțiunea în despăgubire este un mod de reparație efectiv, pe care Curtea ar fi efectuat-o ea însăși în Hotărârea din 26 noiembrie 2013, Kendrion/Comisia (C-50/12 P, EU:C:2013:771), pe lângă faptul că acest argument nu ține seama de distincția evocată la punctele 27 și 34 din prezenta hotărâre, între,

pe de o parte, Curtea de Justiție a Uniunii Europene în calitate de instituție, recurenta din recursul principal, și, pe de altă parte, Curtea de Justiție în calitate de instanță, care a pronunțat respectiva Hotărâre din 26 noiembrie 2013, Kendrion/Comisia (C-50/12 P, EU:C:2013:771), este suficient să se arate că faptul că, în mai multe hotărâri, Curtea a apreciat că acțiunea în despăgubire este un mod de reparație efectiv nu împiedică nicidecum Curtea de Justiție a Uniunii Europene, în calitate de instituție care reprezintă Uniunea împotriva căreia a fost introdusă o acțiune în despăgubire, să declare recurs împotriva deciziei Tribunalului prin care se finalizează această acțiune atunci când sunt îndeplinite condițiile enunțate la articolul 56 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene și, în consecință, nici nu atrage inadmisibilitatea acestui recurs.

42 Prin urmare, acest argument trebuie să fie respins.

43 În sfârșit, argumentul Kendrion referitor la criteriul de control pe care Curtea ar trebui să îl aplice în cadrul prezentului recurs trebuie de asemenea să fie respins. După cum a arătat avocatul general la punctul 37 din concluzii, nicio dispoziție din dreptul Uniunii nu permite să se considere că controlul care trebuie exercitat de Curte în cadrul unui recurs declarat de Uniunea Europeană împotriva unei hotărâri a Tribunalului pronunțate în cadrul unei acțiuni în despăgubire întemeiate pe articolul 340 al doilea paragraf TFUE este mai mult sau mai puțin larg în funcție de instituția care reprezintă Uniunea.

44 În aceste condiții, recursul este admisibil. Astfel fiind, această constatare nu prejudică nicidecum examinarea admisibilității anumitor argumente luate separat (Hotărârea din 4 mai 2017, RFA International/Comisia, C-239/15 P, nepublicată, EU:C:2017:337, punctul 20 și jurisprudența citată).

Cu privire la fond

45 În susținerea recursului, Uniunea Europeană invocă trei motive.

Argumentația părților

46 Prin intermediul primului motiv, Uniunea Europeană susține că, prin faptul că a apreciat că există o legătură de cauzalitate suficient de directă între încălcarea termenului rezonabil de soluționare în cauza T-54/06 și pierderea suferită de Kendrion ca urmare a plății comisioanelor de constituire a garanției bancare în perioada corespunzătoare depășirii termenului respectiv, Tribunalul a săvârșit o eroare de drept în interpretarea noțiunii „legătură de cauzalitate”.

47 În special, Uniunea Europeană consideră că Tribunalul s-a întemeiat pe premisa eronată potrivit căreia alegerea de a constitui o garanție bancară se exercită la un singur și unic moment în timp, și anume la momentul „alegerii inițiale” de a constitui această garanție. Or, având în vedere că obligația de plată a amenzii exista pe tot parcursul procedurii în fața instanțelor Uniunii și chiar și după această perioadă, întrucât amenda nu a fost anulată, reclamanta în primă instanță avea posibilitatea de a plăti amenda și de a executa astfel obligația care îi revenea în acest sens. Întrucât avea posibilitatea de a plăti în orice moment amenda, propria alegere efectuată de această reclamantă de a înlocui respectiva plată printr-o garanție bancară ar fi o alegere continuă, pe care aceasta ar efectua-o pe tot parcursul procedurii. Prin urmare, cauza determinantă a plății comisioanelor de constituire a garanției bancare ar consta în propria ei alegere de a nu plăti amenda și de a înlocui această plată cu o garanție bancară, iar nu în încălcarea termenului rezonabil de soluționare.

48 Comisia aderă la argumentele invocate de recurenta din recursul principal.

49 Kendrion arată că ceea ce este esențial în prezenta cauză și ceea ce o distinge de jurisprudența care decurge în special din Hotărârea din 21 aprilie 2005, Holcim (Deutschland)/Comisia (T-28/03, EU:T:2005:139, punctele 121-123), precum și din Ordonanța din 12 decembrie 2007, Atlantic

Container Line și alții/Comisia (T-113/04, nepublicată, EU:T:2007:377, punctele 39 și 40), este că, după cum Tribunalul a constatat în mod întemeiat la punctele 87-89 din hotărârea atacată, la data la care a constituit o garanție bancară, intimata din recursul principal nu putea și nu trebuia să prevadă în mod rezonabil că Tribunalul va acționa în mod ilicit împotriva sa statuând după o perioadă extraordinară de lungă.

- 50 Pe de altă parte, recunoscând totodată că a avut într-adevăr dreptul să aleagă în deplină autonomie, din motive proprii, să constituie sau nu o garanție bancară, Kendrion precizează că exercitarea acestui drept nu înseamnă că trebuie să suporte toate efectele nefaste ale unor circumstanțe care intră în întregime în sfera riscului recurenței din recursul principal. În sfârșit, Kendrion subliniază că alegerea între constituirea unei garanții bancare și plata unei amenzi este o alegere importantă care nu poate fi reexaminată continuu, pentru a nu spune zilnic, și aceasta cu atât mai mult cu cât este necesar să se țină seama de acordurile financiare pe termen lung, de acordurile încheiate cu furnizorii garanției bancare, de situația financiară a întreprinderii, precum și de relația cu acționarii și cu alți deținători de părți sociale.
- 51 Kendrion solicită, prin urmare, respingerea acestui motiv.

Aprecierea Curții

- 52 Trebuie amintit că, după cum a subliniat deja Curtea, condiția referitoare la legătura de cauzalitate prevăzută la articolul 340 al doilea paragraf TFUE privește existența unei legături de cauzalitate suficient de directe de la cauză la efect între comportamentul instituțiilor Uniunii și prejudiciu, legătură pentru care revine reclamantului sarcina de a face dovada, astfel încât comportamentul reproșat trebuie să fie cauza determinantă a prejudiciului (Ordonanța din 31 martie 2011, Mauerhofer/Comisia, C-433/10 P, nepublicată, EU:C:2011:204, punctul 127 și jurisprudența citată).
- 53 Așadar, este necesar să se verifice dacă încălcarea termenului rezonabil de soluționare în cauza T-54/06 este cauza determinantă a prejudiciului care rezultă din plata comisioanelor de constituire a garanției bancare în perioada care corespunde depășirii termenului respectiv pentru a stabili existența unei legături directe de la cauză la efect între comportamentul reproșat Curții de Justiție a Uniunii Europene și prejudiciul invocat.
- 54 În această privință, trebuie să se observe că, în cadrul unei acțiuni în despăgubire introduse împotriva Comisiei, în scopul, printre altele, al restituirii comisioanelor de constituire a garanției angajate de reclamant pentru a obține suspendarea deciziilor de recuperare a restituirilor în discuție, decizii care au făcut ulterior obiectul unei revocări, Curtea a statuat că, atunci când decizia prin care se aplică o amendă este însoțită de posibilitatea de a constitui o garanție destinată să asigure plata respectivă și dobânzile de întârziere în așteptarea soluționării acțiunii formulate împotriva acestei decizii, prejudiciul constând în cheltuielile aferente garanției rezultă nu din decizia menționată, ci din propria alegere a persoanei interesate de a constitui mai degrabă o garanție decât de a executa imediat obligația de rambursare. În aceste condiții, Curtea a stabilit că nu exista nicio legătură cauzală directă între comportamentul reproșat Comisiei și prejudiciul invocat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 februarie 2013, Inalca și Cremonini/Comisia, C-460/09 P, EU:C:2013:111, punctele 118 și 120).
- 55 Or, Tribunalul a considerat, la punctul 89 din hotărârea atacată, că nu se putea ca legătura dintre depășirea termenului rezonabil de soluționare în cauza T-54/06 și plata comisioanelor de constituire a garanției bancare în perioada care corespundea acestei depășiri să fi fost ruptă de alegerea inițială efectuată de Kendrion de a nu plăti imediat amenda aplicată prin Decizia C(2005) 4634 și de a constitui o garanție bancară.

- 56 În special, astfel cum reiese din cuprinsul punctelor 87 și 88 din hotărârea atacată, cele două circumstanțe pe care s-a întemeiat Tribunalul pentru a ajunge la concluzia enunțată la punctul 89 din această hotărâre sunt, pe de o parte, că, în momentul în care Kendrion a formulat acțiunea în cauza T-54/06 și în momentul în care a constituit o garanție bancară, încălcarea termenului rezonabil de soluționare nu putea fi prevăzută, iar această societate se putea aștepta în mod legitim ca acțiunile respective să fie soluționate într-un termen rezonabil și, pe de altă parte, că depășirea termenului rezonabil de soluționare a intervenit ulterior alegerii inițiale a Kendrion de a constitui respectiva garanție.
- 57 Or, cele două circumstanțe evocate de Tribunal la punctele 87 și 88 din hotărârea atacată nu pot fi pertinente pentru a considera că legătura de cauzalitate dintre încălcarea termenului rezonabil de soluționare în cauza T-54/06 și prejudiciul suferit de Kendrion ca urmare a plății comisioanelor de constituire a garanției bancare în perioada corespunzătoare depășirii termenului respectiv nu poate să fi fost ruptă de alegerea acestei întreprinderi de a constitui garanția menționată.
- 58 Astfel, acest lucru nu s-ar întâmpla decât dacă menținerea garanției bancare avea un caracter obligatoriu, astfel încât întreprinderea care a formulat o acțiune împotriva unei decizii a Comisiei prin care i s-a aplicat o amendă și care a decis să constituie o garanție bancară pentru a nu executa imediat decizia respectivă nu avea dreptul, înainte de data pronunțării hotărârii în cadrul acestei acțiuni, de a plăti amenda respectivă și de a pune capăt garanției bancare pe care ar fi constituit-o (hotărârea pronunțată astăzi, C-138/17 P și C-146/17 P, Uniunea Europeană/Gascogne Sack Deutschland și Gascogne, punctul 28).
- 59 Or, după cum a arătat avocatul general la punctele 57, 69 și 70 din concluzii și după cum Curtea a constatat deja, ca și constituirea garanției bancare, menținerea acesteia ține de libera apreciere a întreprinderii în cauză în raport cu interesele sale financiare. Astfel, nicio dispoziție din dreptul Uniunii nu împiedică această întreprindere să pună capăt, în orice moment, garanției bancare pe care a constituit-o și să plătească amenda aplicată în cazul în care, ținând cont de evoluția circumstanțelor în raport cu cele care existau la data constituirii acestei garanții, întreprinderea menționată consideră că această opțiune este mai avantajoasă pentru ea. Acesta ar putea fi cazul printre altele atunci când desfășurarea procedurii în fața Tribunalului determină întreprinderea în cauză să considere că hotărârea va fi pronunțată la o dată ulterioară celei avute în vedere inițial și că, în consecință, costul garanției bancare va fi mai mare decât cel pe care l-a prevăzut inițial, cu ocazia constituirii acestei garanții (hotărârea pronunțată astăzi, C-138/17 P și C-146/17 P, Uniunea Europeană/Gascogne Sack Deutschland și Gascogne, punctul 29).
- 60 În speță, ținând seama de faptul că, pe de o parte, în luna septembrie a anului 2008, și anume după 2 ani și 6 luni de la formularea cererilor introductive în cauza T-54/06, deschiderea procedurii orale în această cauză nu avusese încă loc, astfel cum reiese din constatările efectuate de Tribunal la punctul 48 din hotărârea atacată, și că, pe de altă parte, termenul pe care însăși Kendrion l-a considerat, în cererea sa introductivă în primă instanță, ca fiind termenul normal pentru soluționarea acțiunilor în anulare în materie de concurență este tocmai de 2 ani și 6 luni, trebuie să se constate că, cel târziu în luna septembrie a anului 2008, Kendrion nu putea să nu cunoască faptul că durata procedurii în cauza respectivă urma să o depășească cu mult pe cea pe care o avusese inițial în vedere și că putea să reconsidere oportunitatea de a menține garanția bancară, având în vedere costurile suplimentare pe care menținerea acestei garanții le-ar putea implica.
- 61 În aceste condiții, încălcarea termenului rezonabil de soluționare în cauza T-54/06 nu poate fi cauza determinantă a prejudiciului suferit de Kendrion ca urmare a plății comisioanelor de constituire a garanției bancare în perioada care corespunde depășirii acestui termen. După cum a arătat avocatul general la punctul 80 din concluzii, un asemenea prejudiciu rezultă din propria alegere a Kendrion de a menține garanția bancară pe tot parcursul procedurii în cauzele respective, în pofida consecințelor financiare pe care acest lucru le implica.

- 62 Rezultă din considerațiile care precedă că, apreciind că există o legătură de cauzalitate suficient de directă între încălcarea termenului rezonabil de soluționare în cauza T-54/06 și pierderea suferită de Kendrion ca urmare a plății comisioanelor de constituire a garanției bancare în perioada care corespunde depășirii termenului respectiv, Tribunalul a săvârșit o eroare de drept în interpretarea noțiunii „legătură de cauzalitate”.
- 63 În consecință, întrucât acest motiv trebuie admis, se impune anularea punctului 1 din dispozitivul hotărârii atacate, fără să fie necesar să se statueze cu privire la al doilea și la al treilea motiv invocate de Uniunea Europeană în susținerea recursului.

Cu privire la recursul incident

- 64 În susținerea recursului incident, Kendrion invocă patru motive.

Cu privire la al treilea motiv

- 65 Prin intermediul celui de al treilea motiv, Kendrion reproșează Tribunalului că a săvârșit un viciu de motivare, precum și o eroare de drept în interpretarea noțiunii „legătură de cauzalitate”, în definirea perioadei care corespunde depășirii termenului rezonabil de soluționare și în evaluarea prejudiciului material care decurge din plata comisioanelor de garanție bancară.
- 66 Din moment ce, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 63 din prezenta hotărâre, punctul 1 din dispozitivul hotărârii atacate a fost anulat, nu mai este necesar să se examineze acest al treilea motiv.

Cu privire la primul motiv

Argumentația părților

- 67 Prin intermediul primului motiv, Kendrion susține că, atunci când a apreciat că o durată de 26 de luni (15 luni plus 11 luni) între finalizarea fazei scrise a procedurii și deschiderea fazei orale a procedurii era adecvată pentru examinarea cauzei T-54/06, Tribunalul a săvârșit o eroare de drept și un viciu de motivare în stabilirea termenului rezonabil de soluționare și, pe cale de consecință, a duratei depășirii termenului respectiv.
- 68 În primul rând, Kendrion susține că, în vederea stabilirii termenului rezonabil de soluționare, mai întâi, Tribunalul ar fi trebuit să țină seama de durata totală a procedurii. În continuare, atât pe baza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, cât și a raportului detaliat din 2012 „Sistemele judiciare europene” al Comisiei Europene pentru Eficiența Justiției (denumit în continuare „raportul din 2012 al CEPEJ”) și ținând seama de complexitatea care rezultă din caracterul internațional al Tribunalului, acesta ar fi trebuit să stabilească la doi ani și șase luni termenul rezonabil de soluționare în cauza T-54/06. Astfel, Tribunalul ar fi trebuit să considere, în sfârșit, că durata depășirii termenului rezonabil de soluționare a fost de trei ani și trei luni.
- 69 Kendrion precizează că o durată mai lungă de doi ani și jumătate poate de asemenea să fie rezonabilă pentru examinarea unei cauze precum cea în discuție, în măsura în care există o justificare specială. Or, potrivit Kendrion, în speță, niciuna dintre circumstanțele specifice cauzei nu poate justifica o durată a procedurii în fața Tribunalului mai mare de doi ani și jumătate și cu atât mai puțin o durată de 26 de luni între finalizarea fazei scrise și deschiderea fazei orale a acestei proceduri.

70 În al doilea rând, Tribunalul nu ar fi motivat aprecierea care figurează la punctul 58 din hotărârea atacată nici în ceea ce privește durata de 15 luni, nici în ceea ce privește durata suplimentară de o lună pentru fiecare cauză. Pe de altă parte, ar exista o contradicție în măsura în care acest demers s-ar întemeia pe ideea conform căreia complexitatea crește odată cu numărul de cauze, în condițiile în care această complexitate ar fi fost deja luată în considerare în determinarea perioadei de inactivitate de 15 luni, considerată admisibilă în toate cauzele referitoare la înțelegeri, și, în Hotărârea din 26 noiembrie 2013, Kendrion/Comisia (C-50/12 P, EU:C:2013:771, punctul 104), Curtea a stabilit că motivele invocate de Kendrion „nu prezentau un grad de dificultate deosebit de ridicat”.

71 Uniunea Europeană apreciază că argumentele prezentate de Kendrion sunt inadmisibile și, în orice caz, nefondate.

Aprecierea Curții

72 În ceea ce privește, în primul rând, argumentația întemeiată pe o eroare de drept în stabilirea termenului rezonabil de soluționare, *primo*, trebuie subliniat că, spre deosebire de ceea ce Kendrion încearcă să lase să se înțeleagă, din hotărârea atacată reiese că, în scopul stabilirii termenului rezonabil de soluționare și, pe cale de consecință, a duratei depășirii acestui termen, Tribunalul a luat în considerare întreaga durată a procedurii în cauza T-54/06.

73 Astfel, la punctul 62 din hotărârea atacată, Tribunalul a precizat că examinarea dosarului acestei cauze nu a evidențiat nicio circumstanță care să permită să se concluzioneze în sensul existenței unei perioade de inactivitate nejustificate, pe de o parte, între data depunerii cererii introductive și data depunerii duplicii și, pe de altă parte, între deschiderea fazei orale a procedurii și pronunțarea hotărârii prin care s-a finalizat cauza menționată. Rezultă că Tribunalul a verificat că durata primei și a ultimei faze a procedurii în cauza T-54/06 a fost adecvată pentru examinarea acestei cauze, numai durata fazei intermediare a procedurii, și anume cea cuprinsă între finalizarea fazei scrise și deschiderea fazei orale, fiind considerată de Tribunal nerezonabilă. Această împrejurare are ca efect, prin urmare, o creștere nejustificată a duratei totale a procedurii, în sensul articolului 47 al doilea paragraf din cartă.

74 *Secundo*, contrar celor susține de Kendrion, nicio dispoziție din dreptul Uniunii nu stabilește că, în ceea ce privește examinarea cauzelor în materie de concurență aflate pe rolul Tribunalului, precum cea în discuție, o durată de 2 ani și 6 luni trebuie să fie considerată rezonabilă, în sensul articolului 47 al doilea paragraf din cartă.

75 În această privință, Kendrion face trimitere la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, precum și la raportul din 2012 al CEPEJ pentru a-și întemeia argumentația.

76 Or, în ceea ce privește jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, deși, în lumina articolului 52 alineatul (3) din cartă, principiile care rezultă din această jurisprudență în privința dreptului fiecărei persoane la judecarea cauzei sale într-un termen rezonabil, prevăzut la articolul 6 paragraful 1 din CEDO, ar putea fi luate în considerare pentru a stabili domeniul de aplicare și sensul dreptului corespondent prevăzut la articolul 47 al doilea paragraf din cartă, nu este mai puțin adevărat că, după cum a arătat avocatul general la punctul 146 din concluzii, Kendrion nu a citat nicio hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului din care ar rezulta că, în procedurile în fața Tribunalului referitoare la înțelegeri, precum cea în discuție, o durată de doi ani și șase luni trebuie să fie considerată rezonabilă.

77 În ceea ce privește raportul din 2012 al CEPEJ, pe lângă faptul că acesta nu conține norme de drept, trebuie arătat că acest raport nu conține o analiză a termenelor de soluționare a cauzelor în fața instanțelor Uniunii, ci a termenelor judiciare în statele membre ale Consiliului Europei. În consecință,

nu se poate susține în mod valabil, după cum a arătat avocatul general la punctul 147 din concluzii, că acest raport sugerează că durata unei proceduri referitoare la o cauză în materie de concurență în fața Tribunalului, precum cea în discuție, nu ar trebui să depășească doi ani și jumătate.

- 78 Așadar, Tribunalul a putut statua fără a săvârși o eroare de drept, la punctul 58 din hotărârea atacată, că o perioadă de 26 de luni, și anume 15 luni plus 11 luni, între finalizarea fazei scrise a procedurii și deschiderea fazei orale a procedurii era adecvată pentru examinarea cauzei T-54/06.
- 79 În sfârșit, în ceea ce privește argumentul Kendrion evocat la punctul 69 din prezenta hotărâre, care constă, în realitate, în contestarea aprecierilor Tribunalului în raport cu circumstanțele proprii cauzei T-54/06, trebuie arătat că recurenta din recursul incident nu poate obține din partea Curții ca aceasta să substituie aprecierea Tribunalului cu propria apreciere. Astfel, potrivit unei jurisprudențe constante, recursul se limitează la chestiuni de drept. În consecință, Tribunalul este singurul competent să constate și să aprecieze faptele pertinente, precum și să aprecieze elementele de probă furnizate. Aprecierea faptelor și a elementelor de probă respective nu constituie, așadar, cu excepția cazului denaturării acestora, un aspect de drept supus, ca atare, controlului Curții în cadrul unui recurs (Ordonanța din 3 septembrie 2013, Idromacchine și alții/Comisia, C-34/12 P, nepublicată, EU:C:2013:552, punctul 64, precum și jurisprudența citată). Or, în speță, Kendrion nu a invocat și, cu atât mai puțin, nu a dovedit o asemenea denaturare, astfel încât acest argument este inadmisibil.
- 80 În ceea ce privește, în al doilea rând, argumentația întemeiată pe un viciu de motivare, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, motivarea unei hotărâri trebuie să menționeze în mod clar și neechivoc raționamentul Tribunalului, astfel încât să dea posibilitatea persoanelor interesate să ia cunoștință de temeiurile deciziei luate, iar Curții să își exercite controlul jurisdicțional (Hotărârea din 2 aprilie 2009, France Télécom/Comisia, C-202/07 P, EU:C:2009:214, punctul 29 și jurisprudența citată).
- 81 Or, contrar celor afirmate de Kendrion, Tribunalul a expus în mod suficient, la punctele 50-57 din hotărârea atacată, motivele pentru care a considerat că o perioadă de 26 de luni, și anume 15 luni plus 11 luni, între finalizarea fazei scrise a procedurii și deschiderea fazei orale a procedurii era adecvată pentru examinarea cauzei T-54/06.
- 82 În consecință, primul motiv trebuie respins în parte ca inadmisibil și în parte ca nefondat.

Cu privire la al doilea motiv

Argumentația părților

- 83 Prin intermediul celui de al doilea motiv, Kendrion reproșează Tribunalului că a săvârșit o eroare vădită de apreciere, precum și un viciu de motivare atunci când a respins cererea sa de despăgubire pentru prejudiciul material suferit ca urmare a plății dobânzilor de întârziere, pentru motivul că recurenta din recursul incident nu a prezentat niciun element care să permită să se demonstreze că, în perioada care corespunde depășirii termenului rezonabil de soluționare, quantumul dobânzilor de întârziere a fost superior avantajului de care a putut beneficia ca urmare a utilizării, în această perioadă, a quantumului amenzii majorate cu dobânzile de întârziere. Pe de altă parte, Kendrion arată că, prin faptul că a ignorat cererea sa subsidiară de obligare a Uniunii Europene la plata unui quantum pe care Tribunalul l-ar considera rezonabil, în condițiile în care acesta dispunea de informații suficiente pentru a se pronunța în această privință, Tribunalul a săvârșit o eroare de drept.
- 84 În susținerea argumentației sale privind pretinsa eroare vădită de apreciere, Kendrion face trimitere, pe de o parte, la punctele 42 și 43 din cererea sa introductivă în primă instanță, în temeiul cărora aceasta ar fi demonstrat că a trebuit să plătească Comisiei dobânzi la o rată de 3,56 % și că a beneficiat ea

însăși de un avantaj egal cu dobânzile stabilite în facilitatea de credit de care a beneficiat în aceeași perioadă, precum și, pe de altă parte, la anexa V.3 la respectiva cerere introductivă, în care ar fi fost precizat cuantumul dobânzilor menționate. De asemenea, recurenta din recursul incident face trimitere la punctele 6 și 45 din cererea introductivă amintită, potrivit cărora ea s-ar fi oferit în mod expres să prezinte dovezi și documente justificative. Prejudiciul ar fi fost evocat și în ședința în fața Tribunalului.

- 85 Uniunea Europeană consideră că argumentele îndreptate împotriva aprecierilor Tribunalului referitoare la prejudiciul material invocat pentru plata dobânzilor de întârziere raportat la cuantumul amenzii trebuie respinse ca inadmisibile sau, în subsidiar, ca neîntemeiate. În ceea ce privește argumentația referitoare la cererea subsidiară, Uniunea Europeană susține, cu titlu principal, că o asemenea cerere este inadmisibilă și, cu titlu subsidiar, că, în orice caz, prin respingerea cererii de despăgubire pentru prejudiciul material legat de plata dobânzilor de întârziere la cuantumul amenzii pentru motivul că recurenta din recursul incident nu a făcut dovada prejudiciului invocat, deși era obligată să o facă, Tribunalul a respins de asemenea în mod întemeiat și suficient de motivat această cerere formulată în subsidiar.

Aprecierea Curții

- 86 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, după cum a arătat Tribunalul la punctul 64 de hotărârea atacată, orice prejudiciu a cărui reparare se solicită în cadrul unei acțiuni în răspunderea extracontractuală a Uniunii în temeiul articolului 340 al doilea paragraf TFUE trebuie să fie real și cert (Hotărârea din 30 mai 2017, Safa Nicu Sepahan/Consiliul, C-45/15 P, EU:C:2017:402, punctul 61 și jurisprudența citată).
- 87 În acest context, trebuie să se arate, astfel cum a procedat avocatul general la punctul 87 din concluzii, că, având în vedere că un act sau o omisiune a unei instituții a Uniunii poate genera anumite costuri pentru o întreprindere, dar, în același timp, îi poate aduce acesteia anumite beneficii, nu se poate considera că există un prejudiciu, în sensul articolului 340 TFUE, decât în cazul în care diferența netă dintre costurile și beneficiile care rezultă din comportamentul reproșat instituției în cauză este negativă.
- 88 Astfel, în ceea ce privește pretinsul prejudiciu care rezultă din plata dobânzilor de întârziere aferente cuantumului amenzii în perioada care corespunde depășirii termenului rezonabil de soluționare, se poate considera că există un prejudiciu real și cert doar în cazul în care, în mod efectiv, dobânzile care au curs în perioada respectivă depășesc avantajul de care recurenta din recursul incident a putut să beneficieze ca urmare a utilizării, în perioada menționată, a sumei egale cu cuantumul amenzii majorate cu dobânzile de întârziere.
- 89 Pe de altă parte, Curtea a precizat deja că revine părții care pune în discuție răspunderea extracontractuală a Uniunii sarcina de a furniza probe concludente atât cu privire la existența, cât și la întinderea prejudiciului pe care îl invocă (Hotărârea din 30 mai 2017, Safa Nicu Sepahan/Consiliul, C-45/15 P, EU:C:2017:402, punctul 62 și jurisprudența citată).
- 90 Or, în speță, după ce a constatat la punctul 76 din hotărârea atacată că, în cursul procedurii în cauza T-54/06, Kendrion nu a plătit cuantumul amenzii și nici dobânzile de întârziere, astfel încât, în cursul procedurii în cauza respectivă, Kendrion a beneficiat de suma care corespundea cuantumului acestei amenzi majorată cu dobânzile de întârziere, Tribunalul a statuat, la punctul 77 din hotărârea atacată, că recurenta din recursul incident nu a adus elemente care să permită să se demonstreze că, în perioada care corespunde depășirii termenului rezonabil de soluționare în cauza T-54/06, cuantumul dobânzilor de întârziere, plătite ulterior Comisiei, a fost superior avantajului de care a putut beneficia ca urmare a utilizării sumei egale cu cuantumul amenzii majorate cu dobânzile de întârziere.

- 91 Tribunalul a reținut în plus, la punctul 78 din hotărârea atacată, că o asemenea apreciere nu este repusă în discuție de metoda de calcul propusă de recurenta din recursul incident, care ar fi constat în deducerea din quantumul prejudiciului pretins a cheltuielilor de finanțare pe care recurenta menționată ar fi trebuit să le suporte, în urma finanțării de către o bancă, în cazul în care ar fi fost obligată să plătească amenda la data de 26 august 2010. În această privință, Tribunalul a constatat, la punctul 79 din această hotărâre, că Kendrion nu a susținut niciun moment și, *a fortiori*, nici nu a făcut dovada că ar fi fost obligată să recurgă la o finanțare de către un terț în vederea plății quantumului amenzii aplicate de Comisie.
- 92 În aceste condiții, astfel cum rezultă din cuprinsul punctelor 86-89 din prezenta hotărâre, Tribunalul a statuat în mod întemeiat, pe de o parte, la punctul 80 din hotărârea atacată, că nu s-a stabilit că, în perioada care corespunde depășirii termenului rezonabil de soluționare în cauza T-54/06, recurenta din recursul incident a suferit un prejudiciu real și cert în legătură cu plata dobânzilor de întârziere raportat la quantumul amenzii neplătite și, pe de altă parte, a concluzionat, în consecință, că cererea de reparare a unui prejudiciu pretins suferit în această privință trebuie să fie respinsă.
- 93 În aceste condiții, Kendrion susține, în primul rând, că Tribunalul a săvârșit o eroare vădită de apreciere la punctele 77 și 79 din hotărârea atacată, care ar rezulta din cuprinsul punctelor 42 și 43 din cererea sa introductivă în primă instanță, precum și în special din anexa V.3 care însoțește cererea respectivă.
- 94 În această privință, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenței constante a Curții, o denaturare trebuie să reiasă în mod evident din înscrisurile dosarului, fără a fi necesară o nouă apreciere a faptelor și a probelor (Hotărârea din 8 martie 2016, Grecia/Comisia, C-431/14 P, EU:C:2016:145, punctul 32, precum și jurisprudența citată).
- 95 Or, contrar celor susținute de Kendrion, nici, pe de o parte, din tabelul care figurează în anexa V.3 la cererea sa introductivă în primă instanță, în care se menționează pretensele cheltuieli pe care aceasta ar fi trebuit să le suporte, ca urmare a finanțării de către o bancă a amenzii și a dobânzilor în cazul în care ar fi fost obligată să plătească amenda la 26 august 2010, nici, pe de altă parte, din oferta, care figurează la punctul 45 din cererea sa introductivă în primă instanță, de a prezenta înscrisurile referitoare la anexa V.3 menționată nu rezultă că punctele 77 și 79 din hotărârea atacată sunt afectate de o eroare vădită de apreciere. Desigur, reiese din aceste elemente că, efectiv, Kendrion și-a calculat prejudiciul ținând seama de avantajul pe care l-a putut obține din neplata amenzii, ceea ce, de altfel, Tribunalul nu a negat nicidecum. Prin urmare, acesta a putut constata fără să săvârșească o denaturare, la punctul 79 din respectiva hotărâre, că Kendrion nu a demonstrat că ar fi fost obligată să recurgă la o finanțare de la un terț pentru plata amenzii care i-a fost aplicată.
- 96 În al doilea rând, Kendrion susține că Tribunalul a săvârșit un viciu de motivare atunci când a concluzionat, la punctul 80 din hotărârea atacată, în sensul respingerii cererii sale de reparare a prejudiciului legat de plata unor dobânzi de întârziere în perioada care corespunde depășirii termenului rezonabil de soluționare.
- 97 Or, motivarea reținută de Tribunal la punctele 76-79 din hotărârea atacată este suficientă pentru a permite Kendrion să cunoască motivele pe care s-a întemeiat Tribunalul pentru a respinge cererea sa de despăgubire privind dobânzile de întârziere, iar Curții să dispună de elemente suficiente pentru a-și exercita controlul în cadrul unui recurs.
- 98 Rezultă astfel, în conformitate cu jurisprudența menționată la punctul 80 din prezenta hotărâre, că hotărârea atacată nu este afectată de un viciu de motivare în această privință.

- 99 În al treilea rând, Kendrion reproșează Tribunalului că a săvârșit o eroare de drept prin faptul că a ignorat cererea sa subsidiară de obligare a Uniunii Europene la un quantum pe care Tribunalul l-ar considera rezonabil, în condițiile în care acesta a dispus de informații suficiente pentru a se pronunța în această privință.
- 100 Or, în lumina, pe de o parte, a punctului 80 din hotărârea atacată și în special a constatării efectuate de Tribunal cu privire la inexistența unui prejudiciu real și cert legat de plata unor dobânzi de întârziere, precum și, pe de altă parte, a jurisprudenței menționate la punctele 35 și 36 din hotărârea atacată, potrivit căreia, în cazul în care una dintre condițiile de angajare a răspunderii extracontractuale a Uniunii nu este îndeplinită, acțiunea trebuie respinsă în întregime, fără a fi necesară examinarea celorlalte condiții (a se vedea în special Hotărârea din 14 octombrie 1999, Atlanta/Comunitatea Europeană, C-104/97 P, EU:C:1999:498, punctul 65), reiese din hotărârea atacată că Tribunalul a respins orice cerere de despăgubire legată de plata intereselor amintite.
- 101 În aceste condiții, argumentația invocată de Kendrion, în cadrul acestui motiv, este lipsită de temei.
- 102 În consecință, al doilea motiv trebuie respins în întregime ca nefondat.

Cu privire la al patrulea motiv

Argumentația părților

- 103 Prin intermediul celui de al patrulea motiv, Kendrion arată că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept în stabilirea despăgubirii pentru prejudiciul moral care rezultă din depășirea termenului rezonabil de soluționare. În special, prin faptul că i-a acordat o despăgubire simbolică de 6 000 de euro, în loc de o despăgubire echivalentă cu 5 % din quantumul amenzii, Tribunalul ar fi încălcat dreptul Kendrion la o satisfacție echitabilă, în sensul articolului 41 din CEDO, și, în consecință, dreptul său la o cale de atac efectivă în sensul articolului 47 din cartă. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la articolul 41 din CEDO, coroborată cu soluția reținută de Curte în Hotărârea din 17 decembrie 1998, Baustahlgewebe/Comisia (C-185/95 P, EU:C:1998:608), ar susține această argumentație.
- 104 În subsidiar, Kendrion solicită Curții să stabilească ea însăși, pe considerente de echitate, quantumul pe care va aprecia că i-l poate acorda cu titlu de despăgubire echitabilă pentru încălcarea de către o instituție a Uniunii a principiului fundamental al termenului rezonabil sau să trimită cauza spre rejudecare Tribunalului.
- 105 Uniunea Europeană consideră, cu titlu principal, că acest motiv este inadmisibil și, în orice caz, nefondat.

Aprecierea Curții

- 106 În primul rând, trebuie arătat, astfel cum a procedat avocatul general la punctul 127 din concluzii, că jurisprudența rezultată din Hotărârea din 17 decembrie 1998, Baustahlgewebe/Comisia (C-185/95 P, EU:C:1998:608), pe care se bazează Kendrion pentru a susține că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept cu ocazia stabilirii prejudiciului moral și pentru a-și întemeia cererea de despăgubire cu o sumă care corespunde cu 5 % din quantumul amenzii, a fost modificată de Curte (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 noiembrie 2013, Kendrion/Comisia, C-50/12 P, EU:C:2013:771, punctele 77-108, precum și jurisprudența citată) și, în consecință, nu mai este pertinentă pentru stabilirea unei despăgubiri care vizează repararea, în temeiul articolului 340 TFUE, a prejudiciului moral cauzat de încălcarea termenului rezonabil de soluționare.

- 107 În aceste condiții, argumentația Kendrion, în măsura în care urmărește să conteste refuzul Tribunalului de a-i acorda o sumă într-un quantum care corespunde cu 5 % din amenda aplicată și să obțină din partea Curții acordarea unui asemenea quantum, trebuie să fie respinsă.
- 108 În al doilea rând, trebuie subliniat că, contrar celor susținute de recurenta din recursul incident, ținând seama de natura prejudiciilor nepatrimoniale sau morale, o despăgubire precum cea în discuție poate constitui o reparație adecvată, în sensul articolului 340 TFUE, pentru asemenea prejudicii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 iunie 1979, V./Comisia, 18/78, EU:C:1979:154, punctul 19), astfel încât recurenta menționată nu se poate prevala de dreptul său la o cale de atac efectivă în sensul articolului 47 din cartă.
- 109 Din moment ce, după cum reiese din cuprinsul punctului 6 din prezenta hotărâre, articolul 41 din CEDO nu corespunde articolului 47 din cartă, aprecierea care figurează la punctul 135 din hotărârea atacată nu poate, în orice caz, să fie repusă în discuție de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la articolul 41 din CEDO.
- 110 În sfârșit, trebuie amintit că, în contextul special al acțiunii în despăgubire, Curtea a statuat în mod repetat că, atunci când a constatat existența unui prejudiciu, doar Tribunalul are competența să aprecieze, în limitele cererii formulate, modalitatea și întinderea reparării pagubei. Totuși, pentru ca Curtea să își poată exercita controlul jurisdicțional asupra hotărârilor Tribunalului, acestea trebuie să fie suficient motivate și, în ceea ce privește evaluarea unui prejudiciu, să indice criteriile luate în considerare pentru determinarea valorii reținute (a se vedea Hotărârea din 30 mai 2017, Safa Nicu Sepahan/Consiliul, C-45/15 P, EU:C:2017:402, punctele 50 și 51, precum și jurisprudența citată).
- 111 Or, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 124 din concluzii, Tribunalul a ilustrat mai întâi în mod suficient, la punctele 117-128 din hotărârea atacată, motivele care l-au determinat să considere că anumite tipuri de prejudicii morale invocate de recurenta din recursul incident au fost dovedite în mod corespunzător de aceasta, în timp ce altele nu. În continuare, la punctul 129 din hotărârea atacată, Tribunalul a arătat că, având în vedere circumstanțele speței, prejudiciul moral constatat, și anume prejudiciul suferit ca urmare a stării de incertitudine prelungite în care a fost plasată recurenta menționată în cursul procedurii în cauza T-54/06, nu este reparat în întregime prin constatarea unei încălcări a termenului rezonabil de soluționare. În sfârșit, la punctele 130-134 din hotărârea atacată, Tribunalul a indicat criteriile luate în considerare pentru stabilirea quantumului despăgubirii.
- 112 În consecință, nu se poate reproșa Tribunalului că a săvârșit o eroare de drept atunci când a considerat, la punctul 135 din hotărârea atacată, că o despăgubire de 6 000 de euro, acordată recurentei din recursul incident, constituie o reparație adecvată a prejudiciului pe care aceasta l-a suferit ca urmare a stării de incertitudine prelungite în care s-a aflat în cursul procedurii în cauza T-54/06.
- 113 Prin urmare, este necesar ca al patrulea motiv să fie respins ca nefondat.
- 114 Din ansamblul considerațiilor de mai sus rezultă că recursul incident trebuie respins în totalitate.

Cu privire la acțiunea în fața Tribunalului

- 115 Conform articolului 61 primul paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, în cazul în care recursul este întemeiat, Curtea anulează decizia Tribunalului. În acest caz, Curtea poate fie să soluționeze ea însăși în mod definitiv litigiul atunci când acesta este în stare de judecată, fie să trimită cauza Tribunalului pentru ca acesta din urmă să se pronunțe.

- 116 În speță, Curtea apreciază că este necesar să se soluționeze în mod definitiv acțiunea în despăgubire introdusă de Kendrion în măsura în care aceasta are ca obiect repararea prejudiciului pretins suferit ca urmare a plății comisioanelor de constituire a garanției bancare după expirarea termenului rezonabil de soluționare în cauza T-54/06.
- 117 În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, angajarea răspunderii extracontractuale a Uniunii, în sensul articolului 340 al doilea paragraf TFUE, este supusă întrunirii mai multor condiții, și anume nelegalitatea comportamentului imputat instituției Uniunii, caracterul real al prejudiciului și existența unei legături de cauzalitate între comportamentul acestei instituții și prejudiciul invocat (Hotărârea din 20 septembrie 2016, Ledra Advertising și alții/Comisia și BCE, C-8/15 P-C-10/15 P, EU:C:2016:701, punctul 64, precum și jurisprudența citată).
- 118 După cum a amintit Tribunalul la punctul 36 din hotărârea atacată, în cazul în care una dintre aceste condiții nu este îndeplinită, acțiunea trebuie respinsă în întregime, fără a fi necesară examinarea celorlalte condiții ale răspunderii extracontractuale a Uniunii (Hotărârea din 14 octombrie 1999, Atlanta/Comunitatea Europeană, C-104/97 P, EU:C:1999:498, punctul 65 și jurisprudența citată). În plus, instanța Uniunii nu este obligată să examineze aceste condiții într-o ordine determinată (Hotărârea din 18 martie 2010, Trubowest Handel și Makarov/Consiliul și Comisia, C-419/08 P, EU:C:2010:147, punctul 42, precum și jurisprudența citată).
- 119 Pentru motivele prezentate la punctele 52-62 din prezenta hotărâre, acțiunea în despăgubire introdusă de Kendrion la Tribunal, în măsura în care are ca obiect repararea prejudiciului material care constă în plata unor comisioane de constituire a garanției bancare după expirarea termenului rezonabil de soluționare în cauza T-54/06, trebuie să fie respinsă.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 120 În conformitate cu articolul 184 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Curții, atunci când recursul este fondat, iar Curtea soluționează ea însăși în mod definitiv litigiul, aceasta se pronunță asupra cheltuielilor de judecată.
- 121 Potrivit articolului 138 alineatul (1) din acest regulament, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 184 alineatul (1) din regulamentul respectiv, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată.
- 122 Întrucât Uniunea Europeană a solicitat obligarea Kendrion la plata cheltuielilor de judecată, iar aceasta din urmă a căzut în pretenții, se impune obligarea ei să suporte, pe lângă propriile cheltuieli de judecată, totalitatea celor efectuate de Uniunea Europeană în cadrul prezentului recurs.
- 123 Conform articolului 138 alineatul (3) din Regulamentul de procedură, Uniunea Europeană și Kendrion suportă propriile cheltuieli de judecată aferente procedurii în primă instanță.
- 124 Articolul 140 alineatul (1) din Regulamentul de procedură, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 184 alineatul (1) din acest regulament, prevede că statele membre și instituțiile care au intervenit în litigiu suportă propriile cheltuieli de judecată. Pe de altă parte, potrivit articolului 184 alineatul (4) din Regulamentul de procedură, în cazul în care un intervenient în primă instanță, deși nu a formulat el însuși recurs, a participat la faza scrisă sau orală a procedurii în fața Curții, aceasta din urmă poate decide ca el să suporte propriile cheltuieli de judecată.
- 125 Comisia, care avea calitatea de intervenientă în primă instanță și care a participat la faza scrisă a procedurii recursului principal, suportă propriile cheltuieli de judecată, atât în primă instanță, cât și în cadrul prezentului recurs.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară și hotărăște:

- 1) **Anulează punctul 1 din dispozitivul Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 1 februarie 2017, Kendrion/Uniunea Europeană (T-479/14, EU:T:2017:48).**
- 2) **Respinge recursul incident declarat de Kendrion NV.**
- 3) **Respinge acțiunea în despăgubire formulată de Kendrion NV în măsura în care are ca obiect repararea prejudiciului material care constă în plata unor comisioane de constituire a garanției bancare după expirarea termenului rezonabil de soluționare în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 16 noiembrie 2011, Kendrion/Comisia (T-54/06, nepublicată, EU:T:2011:667).**
- 4) **Kendrion NV suportă, pe lângă propriile cheltuieli de judecată, totalitatea celor efectuate de Uniunea Europeană, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, în cadrul prezentului recurs, precum și propriile cheltuieli de judecată în primă instanță.**
- 5) **Uniunea Europeană, reprezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, suportă propriile cheltuieli de judecată efectuate în primă instanță.**
- 6) **Comisia Europeană suportă propriile cheltuieli de judecată efectuate atât în primă instanță, cât și în cadrul prezentului recurs.**

Semnături